

Dítì se specifickými potøebami a životní zpùsob rodiny

Marie Sušòová

Bakaláøská práce
2007

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marie SUŠŇOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Dítě se specifickými potřebami a životní způsob rodiny**

Zásady pro vypracování:

Projekt výzkumu

Výzkum

Zhodnocení a závěr výzkumu

Teoretická východiska

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- VÁGNEROVÁ Marie. Vývojová psychologie, Praha: Karolinum, 2005
MOŽNÝ Ivo. Sociologie rodiny, 2. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 2002
PAČL Pavel. Sociologie životního způsobu, 1988
PETRUSEK Miloslav. Sociologie, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994
KERROVÁ Susan. Dítě se specifickými potřebami, 1. vyd., Praha: Portál, 1997
TUČEK Milan. Češi na prahu nového tisíciletí, 1. vyd., Praha: Brána, 2000
CHARVÁTOVÁ Helena. Jak se žije dětem s postižením: problematika pěti typů zdravotního postižení, 2. vyd., Praha: Portál, 2005
MATOUŠEK Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť, 3. vyd., Praha: Sociologické nakladatelství, 2003

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Soňa Vávrová**
Ústav pedagogických věd
Datum zadání bakalářské práce: **23. února 2007**
Termín odevzdání bakalářské práce: **25. května 2007**

Ve Zlíně dne 23. února 2007

Ing. Jitka Chudarová
pověřená děkanka

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tahle práce pojednává o změnách v životním způsobu rodiny, která vychovává dítě se specifickými potřebami. Zaměřuje se především na oblast volného času. Rodina, která vychovává dítě se specifickými potřebami, musí aktivity vykonávané ve volném čase často přizpůsobit možnostem dítěte. Výzkum, který je součástí této práce, zjišťuje odpověď na otázku: jaký vliv má výchova dítěte se specifickými potřebami na volnočasové aktivity rodiny? Byly zpracovány případové studie rodin, které vychovávají mentálně postižené dítě. Má práce ukazuje čeho se musí rodiče vychovávající dítě s postižením vzdát a co mu to naopak dává a pomoci rodičům, kteří právě teď stojí před rozhodnutím zda dítě, u kterého se projevil nějaká porucha, vychovávat nebo ne.

Klíčová slova: rodina – dítě se specifickými potřebami – životní způsob – volný čas

ABSTRACT

My bachelor essay is about life style of family, which is educating child with handicap. I'm getting a view to the sphere of life style above all. Family, which is educating child with handicap, must the activities in leisure time adapt to a possibility of child. Research work, which is a part of this work, is finding an answer to a question: how is education of handicapped child affecting the leisure time activities in the family? It was elaborate a case work of family, which is educating child with handicap. My essay is exposing of what must the family give up and on the other hand what it give him. It can help expectant parents in their decision if they will the child with handicap educate or not too.

Keywords: family – child with handicap – life style – leisure time

„Díky nemoci známe hodnotu zdraví, díky zlu hodnotu dobra, díky hladu sytost, díky únavi odpočinek.“

Hérakleitos z Efesu

Mé podìkování patã všem, kteã mi pomohli pã realizaci této bakalãské práce. Pøedevším rodinám, které mi umožnily nahlédnout do jejich soukromí a zpracovat tak výzkum použitý v mé bakalãské práci. Dále ðìkuji Ing. Viøe Sakalové, která mi poskytla v zamìstnání dostatek prostoru nejen pro zpracování této práce, ale i pro celé studium. Podìkování náleží také Mgr. Sonì Vávrové, za její vstøícnost a ochotu.

ðìkuji.

„Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, v nichž jsem pro svou práci čerpal(a), způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Dne:.....

Podpis:.....

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ÈÁST	11
1 VOLNÝ ÈAS A PSYCHOHYGIENICKÉ ASPEKTY JEHO VYUŽÍVÁNÍ	12
1.1 VOLNÝ ÈAS	12
1.2 VOLNÝ ÈAS A ROZVÍJENÍ OSOBNOSTI	13
1.2.1 Oblast zamìøení osobnosti	13
1.2.2 Oblast schopností	14
1.2.3 Oblast temperamentu a emotivity	14
1.2.4 Oblast charakterovì-volných vlastností	14
1.2.5 Volný èas jako prostøedek	15
2 ŽIVOTNÍ ZPÙSOB RODINY	17
3 NAROZENÍ DÍTÈTE S HANDICAPEM	18
3.1 DÍTÌ SE SPECIFICKÝMI POTØEBAMI	18
3.2 JAK OVLIVÒUJÍ JEDNOTLIVÉ DRUHY POSTIŽENÍ ŽIVOTNÍ ZPÙSOB RODINY VE VOLNÈM ÈASE	20
II PRAKTICKÁ ÈÁST	21
4 VÝKUM	22
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÈM	22
4.2 VOLBA DRUHU VÝZKUMU	22
4.3 VYMEZENÍ POJMÙ	22
4.4 HYPOTÈZA	24
4.5 METODA	24
4.6 ZÁKLADNÍ SOUBOR	25
4.7 VÝZKUMNÝ VZOREK	25
4.8 PRÙBÌH VÝZKUMU	25
4.9 ANALÝZA DAT	26
4.9.1 Dotazník	26
4.9.2 Rozhovor	29
4.9.3 Pozorování	30
4.10 ZÁVÌR VÝZKUMU	30
ZÁVÌR	32
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	33
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLÙ A ZKRATEK	35
SEZNAM OBRÁZKÙ	36
SEZNAM TABULEK	37

SEZNAM PØÍLOH.....	38
PØÍLOHA 1	40
PØÍLOHA 2	43

ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila téma Děti se specifickými potřebami a životní způsob rodiny. Toto téma mě zajímá proto, že pracuji s dětmi s postižením a vidím, že kladou na člověka, který se o něj stará mnohem větší nároky než zdravé děti. Obdivuji rodiče, kteří se rozhodnou vychovávat děti se specifickými potřebami. Moje práce by mě měla ukázat čeho se musí rodiče vychovávající děti s postižením vzdát a co mu to naopak dává. Myslím, že by mohla pomoci i rodičům, kteří právě stojí před rozhodnutím zda budou děti s postižením vychovávat nebo jeho výchovu svěřit odborným pracovníkům v domovech pro osoby se zdravotním postižením.

Dle Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR ti chto rodiče pábývá a stále èastì ji se rozhodují pro tu podle mého názoru pro děti lepší variantu a to, že jej budou vychovávat. Ještì do nedávna bylo pomalu automatické, že pokud hrozilo narození dítěte s handicapem (napø ti hotenství ve vyšším vèku), byl matce nabídnuto ukonèení ti hotenství. I mí rodièe se ocitli v této složité životní situaci. Když mi nedávno vyprávìli jak je lékaøi pøemlouvali k ukonèení ti hotenství, doslova mì z toho zamrazilo. Navíc v jejich pøípadi nebylo zcela jasné, zda se narodím zdravá nebo ne. Medicína za ti ch pár let samozøejmì pokročila a je možné dopøedu zjistit vážné poškození plodu již v ti hotenství. Budoucí rodièe tak mají více èasu na to, aby se rozhodli co dál. Pokud se již rodièe rozhodnou dát svému dítěti šanci žít i se zdravotním postižením, stále èastì ji se pøákloní k výchovì dítěte v domácím prostøedí. Tito rodièe pak pøedávají své zkušenosti celé společnosti. Společnost je dnes lépe informována o této problematice a ze zkušeností rodièù, kteøí vychovávají děti se specifickými potřebami je zøejmé, že dítě se zdravotním postižením mùže èlovìk milovat úplnì stejnì jako zdravé (ne-li nì kdy i více). I z ti chto dùvodù nejsou nyní děti s postižením tak èasto umís•ovány do domovù pro osoby se zdravotním postižením. Také tomu jistì napomáhá dnes již široká sí• sociálních služeb, které rodièùm pomáhají. Výchova dítěte se specifickými potřebami je pro rodièe novou záti žovou situací, se kterou se musí vyrovnat. Musí tomu pøázpůsobit svùj životní způsob, který je velmi odlišný od životního způsobu rodiny, která vychovává pouze zdravé děti. Rodiče dítěte, které je ti žce mentálnì postižené, mu nemùže èct bìž si hrát na pískovišti a vìnovat se chvíli domácnosti. Takové dítě potøebuje mnohem více péèe a témì ø neustálou pozornost. Taky je pro rodièe vychovávajícího dítěte s postižením velice ti žké skloubit zamìstnání s péèí o dítě. V souèasnosti se sociální služby rozrùstají o speciální zaøizení napø denní stacionáøe,

kteřé fungují na principu mateřské školy. Takže již nemusí matka s dítětem doživotně zůstat doma. Také využívání volného času je v rodinách velmi odlišné. Rodiče činnosti, kterými se zabývají ve volném čase, musí přizpůsobit možnostem a potřebám dítěte s postižením. Často je také ovlivněn způsob trávení volného času zdravého dítěte, který má sourozence s postižením.

Moje práce by tedy měla ukázat, jak vypadá život rodiny, která se rozhodla doma vychovávat dítě se specifickými potřebami. Jeho odlišnosti o životního způsobu rodiny, která vychovává dítě bez postižení. Dále by měla pomoci budoucím rodičům dítěte s handicapem v jejich jednom z nejdůležitějších rozhodnutí v životě – umožnit dítěti vyrůst v rodinném prostředí nebo ne?

I. TEORETICKÁ ÈÁST

1 VOLNÝ ÈAS A PSYCHOHYGIENICKÉ ASPEKTY JEHO VYUŽÍVÁNÍ

V teoretické èásti bakalářské práce se budu opírat o řadu autorů, kteří se této problematice věnují, z nichž stížejnými autory budou Ivo Možný a Oldřich Matějček, kteří se zabývají sociologií rodiny, a Susan Kerrová, která ve své knize specifikuje pojem dítěte se specifickými potřebami, dále pak Helena Chvátalová se svou knihou Jak se žije dítětem s postižením a Vladimír Spousta, který se svými kolegy napsal skriptu Kapitoly z pedagogiky volného času.

Lidskou činností se zabývá mnoho věd a vztahuje na ni hlediska ekonomická, etická, politická aj. V rámci věd o člověku, kam řadíme i pedagogiku a sociologii, zaujímá důležité místo zkoumání psychických a fyzických kvalit jedince a jejich ovlivňování určitými činnostmi, které člověk vykonává. Psychohygienu je psychologická disciplína, která integruje všechny poznatky společenských, přírodních a technických věd, které jsou použitelné v péči o člověka z hlediska jeho vnitřní psychické stability, aktivní adaptace na prostředí, optimální výkonnosti a prožitku vlastního smysluplného života. Člověk přitom chápe jako psychofyziologickou jednotku limitovanou biologicky, ale určenou ve svém rozvoji sociálně. Volný čas představuje pro psychohygienu velmi důležitou kategorii, neboť znamená relativně nejsvobodnější volbu činností ve srovnání s ostatním životním časem člověka, jehož aktivity jsou vždy do nějaké míry určeny. (SPOUSTA, V., 1996)

1.1 Volný čas

Volný čas je, podle encyklopedie Co je co, čas mimopracovní doby, v níž člen společnosti nevykonává žádnou nutnou činnost a kterou podle vlastního rozhodnutí využívá pro oddech, rozvoj osobnosti a pro různé formy zájmové činnosti. Jeho rozsah a úroveň využití závisí na komplexu sociálně-ekonomických vztahů v daném stupni vývoje společnosti a na úrovni duševního a fyzického vývoje každého jednotlivce. Hranice volného času lze určit tak, že se z mimopracovní doby vyčlení čas nezbytný pro přípravu do zaměstnání, nákupy, nezbytné domácí práce, čas věnovaný k uspokojení potřeby jídla, spánku atd. Důležitým rysem volného času je jeho relativní stálost; společnost má zájem na zvětvování volného času na vzdělávání, rozvoj duševních a tělesných schopností člověka a na naplňování jeho sociálních funkcí. Celkovou strukturu využití volného času tvoří oblasti: vzdělávání a společenské činnosti, aktivní odpočinek (např. četba, poslech rozhlasu a televize, návštěva

kina), zájmová činnost, výchova dětí, tělesná výchova a sport, pasivní odpočinek.(WWW.COJECO.CZ)

1.2 Volný čas a rozvíjení osobnosti

Využívání volného času by mělo mít takovou strukturu a náplň, aby vedlo k rozvoji osobnosti člověka. Strukturu osobnosti dělíme do čtyř oblastí: zaměření osobnosti (zájmy, ideály, potřeby, hodnoty), oblast schopností, temperament a emotivita, charakterové -volní vlastnosti. Člověk se tedy může v těchto oblastech různě rozvíjet. U dětí se specifickými potřebami se tyto oblasti rozvíjejí v jiné míře, než u dětí zdravých. Je tedy třeba volit i jiné druhy činností pro jejich volný čas.

1.2.1 Oblast zaměření osobnosti

Celá oblast zaměření osobnosti má ve volném čase nejideálnější možnosti realizace. Typické jsou zde zájmy. Zájmy chápeme jako činnost, na níž je člověk ochoten vynakládat úsilí, peníze a čas. Psychohygienicky jsou zájmy velmi důležité - zajišťují stabilitu osobnosti a jsou motivem různých činností, k nimž má člověk velice pozitivní vztah. Člověk by měl mít více zájmů a je dobré, když jsou orientovány do různých oblastí. Zájmy, které vyjadřují velmi silnou subjektivní motivaci, nazýváme záliby nebo také koníčky a nebo pojmem převzatým z anglického jazyka hobby. Zájmy a záliby ještě ve větší míře vedou osobnost člověka k aktivitě, spokojenosti a dobré náladě. Psychohygienický význam zájmů nacházíme ve všech věkových obdobích a hlavně v takových situacích, jako je onemocnění, odpočinek, odchod do důchodu, ztráta zaměstnání apod. Velký význam pro rozvoj osobnosti mají také ideály, tedy představy něčeho dokonalého. Většina lidí má nějakou představu ideálního využívání volného času a snaží se tohoto ideálu dosáhnout. Při analýze využívání volného času hrají svou úlohu také potřeby. Volný čas je prostorem, kdy se uspokojují jak některé fyzické potřeby, tak zejména potřeby sociální a psychické. Tam, kde není dostatek volného času nebo je špatně organizován, může docházet k deprivaci v uspokojování některých potřeb. U dětí SSP je oblast zaměření osobnosti odlišná oproti zdravým dětem ve stejné věkové kategorii. Činnosti dětí te SSP jsou zaměřeny spíše na uspokojování potřeb a zájmů, činnosti zaměřené na dosažení nějakého ideálu u těchto dětí nejsou zastoupeny ve velké míře. (SPOUSTA, V., 1996)

1.2.2 Oblast schopností

Oblast schopností osobnosti z pohledu psychohygieny by měla být plně využívána a rozvíjena. Schopnost chápeme jako předpoklad pro úspěšné zvládnutí určité činnosti. Vyšší výkony můžeme očekávat pouze tam, kde jsou větší schopnosti. Pokud máme větší požadavky než schopnosti dochází k přetížení, pokud jsou požadavky naopak menší než schopnosti dochází k nevytížení. Obojí nerovnovážný stav vede k zátižovým situacím. (SPOUSTA, V., 1996) Tento nerovnovážný stav se u dětí SSP objevuje často. Rodiče dětí buď přeceňují a tak ho zatěžují činnostmi, na které svými schopnostmi nestačí a z neúspěchu prožívají negativní pocity. Také se stává, že je dítě naopak podceňováno, pak jeho schopnosti, které nejsou využívány a dále rozvíjeny zakrývají. Rodiče musí vybírat takové činnosti, které plně využijí schopnosti dítěte. U činností vykonávaných ve volném čase je důležité dosažení pocitu úspěšnosti, proto je psychohygienicky významné vytvořit se činností, v nichž je možné ho dosáhnout.

1.2.3 Oblast temperamentu a emotivity

Oblast temperamentu a emotivity se v aktivitách volného času projevují především v dynamických činnostech. Jakékoliv vyžadování jednotného tempa a rytmu v odpočinkových a zábavných činnostech je nepřirozené, a proto by se měl ve volnočasových aktivitách dávat prostor pro spontánní a bezprostřednost. Volný čas je také důležitý pro prožívání emocí. Volnočasové aktivity by nám měly přinášet kladné vlastnosti jak je radost, uspokojení, pocit sounáležitosti, uvolnění, bezpečí a podporovat emocionální stabilitu. Emoční poruchy vedou k maladaptivním potížím, snižují toleranci k zátižím a mohou se projevovat i v poruchách vegetativních funkcí. (SPOUSTA, V., 1996) Navíc pokud je narušena emocionální funkce rodiny, zasahuje to všechny ostatní sféry života uvnitř rodiny i v jejím vztahu ke společnosti.

1.2.4 Oblast charakterových-volných vlastností

Oblast charakterových-volných vlastností je do volného času promítána především prostřednictvím hodnotové orientace. Charakter je výsledkem výchovy a reguluje osobnost člověka podle společenských, morálních norem a požadavků. Vůle představuje úsilí, kázeň, řád, povinnost. Představuje tedy něco, co je obecnému chápání volného času jako takového velmi vzdáleno. Ovšem vůle se na realizaci volnočasových aktivit podílí. Podílí

se na tvorbu a realizaci formálních parametrů volného času – jeho délku, umístění do celého dne, jeho strukturu. Volní úsilí by v realizaci vlastní náplně volného času mělo být jen do té míry, do jaké uzná jedinec za vhodné a které chce využít k případné sebevýchově. (SPOUSTA, V., 1996)

1.2.5 Volný čas jako prostředek

Základní funkce volného času jsou: odpočinek, zábava, aktivní soužití se sociálním prostředím, zájmová činnost a vzdělávání. Každý člověk má tyto činnosti zastoupeny v různých poměrech. Nikdo věnuje raději více času vzdělávání, druhý spíše svým zájmům, jiný nejraději odpočívá. Volný čas je prostředek pro relativně svobodnou volbu činností, proto je považován za nejcennější čas. Je zde možná seberealizace jedince a získání pocitu smysluplného využití času. Dlouhodobý nedostatek tohoto pocitu v nás vyvolává pocit nespokojenosti. Aktivita, v níž se cítíme spokojeni, přispívá k pocitu naplnění života a nejsou provždy dány, nejsou neměnné. Jejich další vývoj závisí na tom, jakým vývojem jedinec prošel a které faktory sociálního prostředí jej formovaly. Seberealizace člověka nachází nejčastěji své vyjádření v celkovém postoji k životu, v pocitu životní pohody, ve spokojenosti s vlastním způsobem života. Odlišnosti v pestrosti prožívání volného času jsou ovlivňovány: věkem, pohlavím, vzděláním, rodinným stavem, tělesnou a duševní kondicí, zaměřením jedince a tradicemi daného prostředí. I když člověk nachází ve volném čase zábavu, odreagování od denních povinností, mají tyto činnosti pro něho smysl jen ve vztahu k činnostem ostatním a zejména k práci. Například člověk, který práci ztratí nebo odejde do důchodu, má pocit prázdnoty, vyřazení ze společenského života. Zájmy a záliby, které dříve z nedostatku času opomíjel, najednou přestanou člověka bavit. Nebo například žák ve zkouškovém období má zvýšenou potřebu kompenzovat tuto duševní námahu sportovními aktivitami, i když může třeba jeho nejoblíbenější činností být normální četba. Relativní hodnota všech činností volného času plyne z individuálních dispozic jednotlivce. Rovněž intenzita prožitku je u každého z nás jiná. (SPOUSTA, V., 1996) Ne každou aktivitu volného času člověk skutečně za volný čas považuje. Částa lidí do této činnosti zahrnuje pouze činnosti odpočinkové nebo zábavné. Proto si rodiče vychovávající děti se SSP někdy myslí, že volného času mnoho nemají. Naplňování volného času činnostmi pouze pasivního odpočinku nebo naopak nezorganizovanou zábavou či neustálým studiem představuje typy krajně nevyváženého využívání. Využívání volného času by mělo být využíváno ke všem činnostem odpočinkového, zábavného a vzdělávacího

rázu v urèitých proporcích. Velký vliv na strukturu volného èasu mají u dì tí školního vì ku školní a mimoškolní zaøízení a organizace. (SPOUSTA, V., 1996) Dále strukturu volného èasu ovlivòuje životní zpùsob rodiny.

2 ŽIVOTNÍ ZPŮSOB RODINY

Životní způsob je filozoficko-sociologický pojem charakterizující typické zvláštnosti každodenního života lidí určité společnosti. Spočívá jak v určitých formách životní činnosti, tak v souhrnu životních podmínek, které tyto formy podmiňují a určují. Kategorie životního způsobu umožňuje komplexně zkoumat různé oblasti života lidí, jejich práci, způsoby bydlení, rodinné poměry, vzdělání a kulturu, společenské vztahy, politické poměry včetně vztahů mezi národy a národnostmi, hodnotové orientace lidí a způsob jejich chování, tzv. životní styl, který vyjadřuje zejména osobní formy životního způsobu. Vcelku je životní způsob podmíněn především sociálně ekonomickým zřízením (feudální, buržoazní, sociální způsob života), uvnitř dané formace se dále diferencuje životní způsob jednotlivých tříd, vrstev a povolání, životní způsob městský a vesnický, lidí fyzické nebo duševní práce, životní způsob založený na práci, parazitický životní způsob ap. Podstatné vztahy a rozdíly životního způsobu fixují a vyjadřují třídní diferenciaci ve společnosti. Buržoazní životní způsob charakterizují především hluboké sociálně ekonomické protiklady, diskriminace lidí podle pohlaví, věku a národnosti nebo rasy, sociální nejistota, kult peněz a zisku, individualistická psychologie a morálka. Sociální životní způsob, který se utváří v procesu revolučního překonávání minulosti, se vyznačuje rysy kolektivismu, neformálního demokratismu, reálného humanismu, hodnocení lidí podle jejich práce a vztahu ke společnosti, sociálními jistotami, spojováním vlastnictví s internacionalismem. Pro etapu budování rozvinuté sociální společnosti je přznačeno převládání rysů sociálního životního způsobu nad přžitky a formami vlastními minulým epochám.

Prvním a nejdůležitějším životním prostředím dítěte je rodina. Postoje k dítěti nevznikají na straně rodičů nijak náhle, ale bývají výsledkem předchozích zážitků a zkušeností. A to z vlastního dítěství, ze vztahu k rodičům, ze vztahu k partnerovi. Proto jsou postoje rodičů, tak různorodé a individuální a to se odráží i na vývojové podmínky pro dítě.

3 NAROZENÍ DÍTĚTE S HANDICAPEM

Každá nastávající maminka očekává narození zdravého dítěte. Ni které se však musí místo radosti a pocitu štěstí vyrovnávat s narozením postiženého dítěte. Jiní se s touto skutečností setkávají při vstupu dítěte do mateřské školy nebo před nástupem do školy. První poznání, že s dítětem není nic v pořádku, znamená velký otřes v postojích a představách rodičů. Tento první pocit zklamání je obvykle úmírný tomu, jak zjevný je defekt dítěte a jak dalece si rodiče mohou uvědomit jeho dosah pro budoucnost. Je nutné přebudovat soustavu hodnot, která dosud v rodině platila, upravit denní rozvrh a jinak plánovat do budoucna. Handicap je pro rodiče nová mimořádná zátěž, s níž se rodina i ostatní nejbližší musí co nejdříve vyrovnat a je v tomhle období velmi důležitá podpora okolí. Rodiče si ovšem musí uvědomit, že děti s handicapem mají stejné základní potřeby jako všechny ostatní děti. Potřeba intimního kontaktu s vychovatelem a potřeba citového uspokojení je u těchto dětí zvýšená. K pochopení situace pomáhají rodičům odborní pracovníci – lékaři, pedagogové, psychologové. Naši schopnost vyrovnávat se s životními nehodami významně ovlivňují naše předchozí zážitky a zkušenosti. Děti s postižením klade i zvýšené nároky na čas rodičů, na tělesnou námahu i na finanční oběti. (MATOUŠEK, O., 1997)

3.1 Děti se specifickými potřebami

Mezi děti se specifickými potřebami zahrnujeme děti se specifickými poruchami učení a chování, děti s mentální retardací, děti s vývojovou poruchou osobnosti, ale také mimořádně nadané děti. Specifické poruchy učení je termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání čtení, psaní, naslouchání a matematiky. Jsou označeny předponami dys- (např. dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie). Specifické poruchy chování jsou spjaty s oslabením ve funkcích a schopnostech, které jsou zodpovědné za vnímání, regulaci a integraci chování, opíjí se o inteligenci nejméně v mezích širší normy. Patří sem psychické funkce a vlastnosti, zakotvené v centrálním nervovém systému, jako je pozornost, reaktivita, úroveň aktivity, cílevědomost, sebekontrola, ale též čtení jako důležitý činitel autoregulace. Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného nebo časně získaného defektu rozvoje rozumových schopností. Je definována jako nedosažení odpovídajícího stupně mentálního vývoje vzhledem k věku. klasifikace mentální retardace (ŠVARCOVÁ, I., 2000) :

- lehká mentální retardace (IQ 50 – 69) bývá často rozpoznána až v předškolním věku nebo dokonce až po nástupu dítěte do školy. Dítě totiž v prvních letech života vykazovalo stejné výkony, maximálně jen s mírným („tolerovatelným“) opožděním jako dítě zcela zdravé. Většina těchto dětí je schopna absolvovat povinnou školní docházku a vyučovat se. Jako nebezpečí lze označit až období adolescence, kdy je možné, že takto postižené osoby budou využívány anebo zneužívány jinými.
- středně těžká mentální retardace (IQ 35 – 49) bývá většinou rozpoznána v batolecím, případně již v kojeneckém věku. Je zpomalen již pohybový vývoj a především nápadně vývoj řeči. Některé děti zvládají pomocnou školu a jsou schopny se naučit základům psaní, čtení a počítání. Pro děti blíže dolní hranici je toto však velmi obtížné.
- Těžká mentální retardace (IQ 20 – 34) je rozpoznatelná již velmi brzy. Většinou se jedná o postižení kombinované – k mentální retardaci se přidává i porucha vývoje zraku nebo sluchu. Takto postižené děti se často naučí jen nejjednodušším vyjadřovacím schopnostem a sebeobslužným pracem.
- Hluboká mentální retardace (IQ 20 a méně) bývá spojena s těžkým pohybovým postižením. Takto postižení si většinou neosvojí ani základy řeči a velmi omezeno bývá i porozumění. Komunikace bývá globální (vyjadřování stavu spokojenosti a nespokojenosti). Přes všechna závažná postižení zůstávají i tyto děti velmi citlivé na emoční projevy.
- Jiná mentální retardace – nelze ji přesně určit kvůli přidruženým vadám (smyslovým, somatickým, autismus)
- Nespecifikovaná mentální retardace – je prokázána, ale kvůli nedostatku informací nelze jedince zařadit do konkrétního stupně

3.2 Jak ovlivňují jednotlivé druhy postižení životní způsob rodiny ve volném čase

Poruchy učení – výběr činností pro volný čas takhle porucha moc neovlivňuje. Má vliv na skladbu volného času. Děti s poruchou učení věnuje více času učení, může navštěvovat např. logopeda.

Poruchy chování – výběr činností pro volný čas u těchto dětí už je obtížnější. Děti často u žádné činnosti nevydrží dlouho, u hyperaktivních dětí musí být člověk stále ve střehu, jelikož dokážou v minutě změnit svou činnost, u poruch cílesměrnosti, je třeba děti motivovat k činnosti. Volný čas rodin, které vychovávají děti s tímto postižením, je často neorganizovaný, chaotický, závislý na dítěti. Také zde dochází k častějším konfliktům. Rodina se nemůže společně věnovat činnostem, které vyžadují více času nebo pozornosti. Mentální retardace – u této poruchy je důležitá její hloubka. Ta pak různě ovlivňuje životní způsob rodiny ve volném čase. U lehké mentální retardace diferenciaci nenacházíme. U středně těžké mentální retardace, se objevuje zhoršený styk s vrstevníky. Je tedy dobré podporovat činnosti, které pomohou dítěti v jeho socializaci. U těžké mentální retardace je socializace velmi narušena. Děti se s vrstevníky téměř nestýkají. Všechny činnosti volného času mu zajišťuje rodina. Zde jsou již kladeny velké nároky na rodiče a mění se struktura životního způsobu rodiny. Děti má většinou velmi omezenou soběstačnost, je potřeba neustálý dohled a pozornost. Rodina ve volném čase volí takové činnosti, které je dítě schopno s přihlédnutím k jeho schopnostem zvládnout. Obvykle jsou omezeny činnosti v oblasti sportovních aktivit a tělovýchovy, kulturního vzdělávání a také oblast zájmů a koníčků rodičů. U těžké mentální retardace, je činnost dítěte a jeho rodičů zaměřena především na uspokojování základních potřeb dítěte, na zlepšování jeho zdravotního stavu a udržování psychické pohody.

II. PRAKTICKÁ ÈÁST

4 VÝKUM

Výzkum má doplnit teoretickou část téhle bakalářské práce o poznání, jak ovlivňuje výchova dítěte životní způsob rodiny ve volném čase. Cílem výzkumu je zjistit zda má dítě se specifickými potřebami na způsob trávení volného času rodiny vliv a jaký.

4.1 Výzkumný problém

Můj výzkum se zabývá životním způsobem rodiny s dítětem se specifickými potřebami, jeho odlišnostmi, potřebami a jeho odlišností. Při výzkumu jsem se zaměřila především na životní způsob rodiny ve volném čase. Hlavní výzkumný problém je definován takhle: „Jaký vliv má dítě se specifickými potřebami na volnočasové aktivity rodiny?“ Důležitými problémy jsou pak rozvržení dne na pracovní a mimopracovní, zda jsou rodiče spokojeni se způsobem trávení volného času, zda je opravdu dítě se specifickými potřebami důvodem odlišnosti životního způsobu rodin, které takové děti vychovávají.

4.2 Volba druhu výzkumu

Pro zjištění výše uvedeného výzkumného problému jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Mojí snahou bylo porozumět, jak děti se specifickými potřebami a jejich rodiče prožívají a zvládají život s handicapem a jak se odlišuje jejich životní způsob od rodin se zdravými dětmi.

4.3 Vymezení pojmů

Dítě se specifickými potřebami. Tohle názvosloví nemá dlouhou historii, v pedagogice se začalo užívat až v druhé polovině 20. stol. Za dítě se specifickými potřebami považujeme dítě se specifickými poruchami učení a chování, dítě s mentální retardací, dítě s vývojovou poruchou osobnosti, ale také mimořádně nadané dítě. Specifické poruchy učení je termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání čtení, psaní, naslouchání a matematiky. Jsou označeny přeponami dys- (např. dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie). Specifické poruchy chování jsou spjaty

s oslabením ve funkcích a schopnostech, které jsou zodpovědné za řízení, regulaci a integraci chování, opíjí se o inteligenci nejméně v mezích širší normy. Patří sem psychické funkce a vlastnosti, zakotvené v centrálním nervovém systému, jako je pozornost, reaktivita, úroveň aktivace, cílevědomost, sebekontrola, ale též také jako důležitý činitel autoregulace. Mentální retardace je souhrnné označení vrozeného nebo časně získaného defektu rozvoje rozumových schopností. Je definována jako nedosažení odpovídajícího stupně mentálního vývoje vzhledem k věku.

Životní způsob je filozoficko-sociologický pojem charakterizující typické zvláštnosti každodenního života lidí určité společnosti. Spočívá jak v určitých formách životní činnosti, tak v souhrnu životních podmínek, které tyto formy podmiňují a určují. Kategorie životního způsobu umožňuje komplexně zkoumat různé oblasti života lidí, jejich práci, způsoby bydlení, rodinné poměry, vzdělání a kulturu, společenské vztahy, politické poměry včetně vztahů mezi národy a národnostmi, hodnotové orientace lidí a způsob jejich chování, tzv. životní styl, který vyjadřuje zejména osobní formy životního způsobu. Vcelku je životní způsob podmíněn především sociálně ekonomickým zřízením (feudální, buržoazní, sociální způsob života), uvnitř dané formace se dále diferencuje životní způsob jednotlivých tříd, vrstev a povolání, životní způsob městský a vesnický, lidí fyzické nebo duševní práce, životní způsob založený na práci, parazitický životní způsob ap. Podstatné vztahy a rozdíly životního způsobu fixují a vyjadřují třídění diferenciací ve společnosti. Buržoazní životní způsob charakterizují především hluboké sociálně ekonomické protiklady, diskriminace lidí podle pohlaví, věku a národnosti nebo rasy, sociální nejistota, kult peněz a zisku, individualistická psychologie a morálka. Sociální životní způsob, který se utváří v procesu revolučního překonávání minulosti, se vyznačuje rysy kolektivismu, neformálního demokratismu, reálného humanismu, hodnocení lidí podle jejich práce a vztahu ke společnosti, sociálními jistotami, spojováním vlastenectví s internacionalismem. Pro etapu budování rozvinuté sociální společnosti je příznačné převládání rysů sociálního životního způsobu nad přežitky a formami vlastními minulým epochám.

Volnočasové aktivity jsou aktivity provozované ve volném čase. Volný čas je podle encyklopedie Co je co čas mimopracovní doby, v níž člen společnosti nevykonává žádnou nutnou činnost a kterou podle vlastního rozhodnutí využívá pro oddech, rozvoj osobnosti a

pro různé formy zájmové činnosti. Jeho rozsah a úroveň využití závisí na komplexu sociálně-ekonomických vztahů v daném stupni vývoje společnosti a na úrovni duševního a fyzického vývoje každého jednotlivce. Hranice volného času lze určit tak, že se z mimopracovní doby vyčlení čas nezbytný pro přípravu do zaměstnání, nákupy, nezbytné domácí práce, čas věnovaný k uspokojení potřeby jídla, spánku atd. Důležitým rysem volného času je jeho relativní stálost; společnost má zájem na zvětvování volného času na vzdělávání, rozvoj duševních a tělesných schopností člověka a na naplňování jeho sociálních funkcí. Celkovou strukturu využití volného času tvoří oblasti: vzdělávání a společenské činnosti, aktivní odpočinek (např. četba, poslech rozhlasu a televize, návštěva kina), zájmová činnost, výchova dětí, tělesná výchova a sport, pasivní odpočinek.

4.4 Hypotéza

Životní způsob rodiny s dítětem s handicapem je v oblasti trávení volného času kvalitativně odlišný od rodiny s dítětem bez handicapu. Handicap jednoho z dětí determinuje volbu volnočasových aktivit všech členů rodiny a některé činnosti eliminuje úplně, např. sportovní činnosti, společenské aktivity. Naopak zde přibývá potřeba jiných činností, zejména odpočinkových a relaxačních.

4.5 Metoda

Tižší mého výzkumu tvoří případové studie. Tuto formu jsem zvolila ve snaze zachytit celkový pohled na životní způsob rodiny. Z důvodu subjektivního pohledu jsem se snažila o ověření získaných informací a jejich validizaci pomocí polostrukturovaného rozhovoru, dotazníku a pozorování v různých časových obdobích. Rozhovor probíhal na neutrálním místě. Jeho délka byla 30 min. a byl nahráván na diktafon. Otázky (příloha P2) by se týkaly jejich volnočasových aktivit, toho s kým svůj volný čas tráví, zda jsou s tím co dělají spokojeni, co by popřípadě chtěli dělat. O vyplnění dotazníku (příloha P1) byli rodiče požádáni asi měsíc před rozhovorem a otázky byly velmi podobné otázkám z rozhovoru. Poslední sběr dat probíhal pozorováním při víkendovém trávení v rodině, kde jsem pozorovala, co ve svém volném čase dělají, jaké jim to přináší pocity, zda se dítěti přizpůsobují.

4.6 Základní soubor

Základním souborem jsou tři rodiny s dětmi se specifickými potřebami.

4.7 Výzkumný vzorek

Jako výzkumný vzorek jsem si vybrala tři rodiny. Všechny rodiny se skládaly z obou rodičů, jednoho dítěte se specifickými potřebami a jednoho zdravého dítěte. Rodiny žijí ve městě nad 30 tis. obyvatel. Rodiče jsou právě v produktivním věku.

První rodina, dále jen Rodina 1, žije v Brně v bytě, má 13ti-letého syna, který je mentálně postižený, hyperaktivní, ale se zhoršenou motorikou a trpí epilepsií a 5ti-letou dceru, která je zdravotně i mentálně v pořádku. Dítě se specifickými potřebami je na tři týdny v měsíci umístěno do domova pro osoby se zdravotním postižením a na všechny víkendy a jeden týden v měsíci je u rodiny. Je schopno základní sebeobsluhy, avšak není schopno vlastního úsudku a rozhodování, mentálně je na úrovni 6ti-letého dítěte.

Druhá rodina, dále jen Rodina 2, žije v Hodoníně v bytě, má 14ti-letou dceru, která je těžce mentálně postižená, a trpí epilepsií. Druhým dítětem je rovněž dcera, která momentálně studuje vysokou školu, ale stále je nezaopatřená a tudíž se o ní rodiče ještě starají. Dítě se specifickými potřebami je stále doma s matkou. Sebeobsluhy není schopno, mentálně je na úrovni asi osmi měsíců.

Třetí rodina, dále jen Rodina 3, žije v Praze a také v bytě. Má 11ti-letého syna, který je těžce mentálně postižený, také trpí epilepsií. Druhé dítě je mladší, je mu 8 let. Dítě se specifickými potřebami dochází do denního stacionáře, který funguje na principu mateřské školky. Odpoledne a víkendy je tedy s rodinou. Sebeobsluhy není schopno, motorické schopnosti jsou velmi omezené, mentálně je na úrovni asi jednoho roku.

4.8 Průběh výzkumu

V průběhu výzkumu docházelo k postupnému sběru dat. S rodinami jsem byla průběžně v kontaktu od ledna 2007. Nejdříve jsem rodiny požádala o spolupráci při mém výzkumu a

o souhlas, že mohu výsledky výzkumu použít v této bakalářské práci. Souhlasili s tím a tudíž jsem pokračovali v následné spolupráci. Další kontakt s rodinami se uskutečnil koncem ledna, kdy jsem rodiče požádala o vyplnění dotazníku (příloha P1). Po předběžném vyhodnocení dotazníku jsem si připravila otázky k rozhovoru. Ten se uskutečnil na přelomu února a března. Rozhovor (příloha P2) měl sledovat vypovídající hodnotu dotazníku. Uskutečnil se na neutrálním místě a trval zhruba 30 min. Setkání s rodinou v jejím přirozeném prostředí se odehrálo v závěrečné fázi sběru dat počátkem dubna. Zde přišla na řadu metoda pozorování. Strávila jsem v rodině víkend a sledovala jevy podle předem připravených kritérií.

4.9 Analýza dat

4.9.1 Dotazník

Data získané z dotazníku (příloha P1) byly zpracovány v tabulce četností.

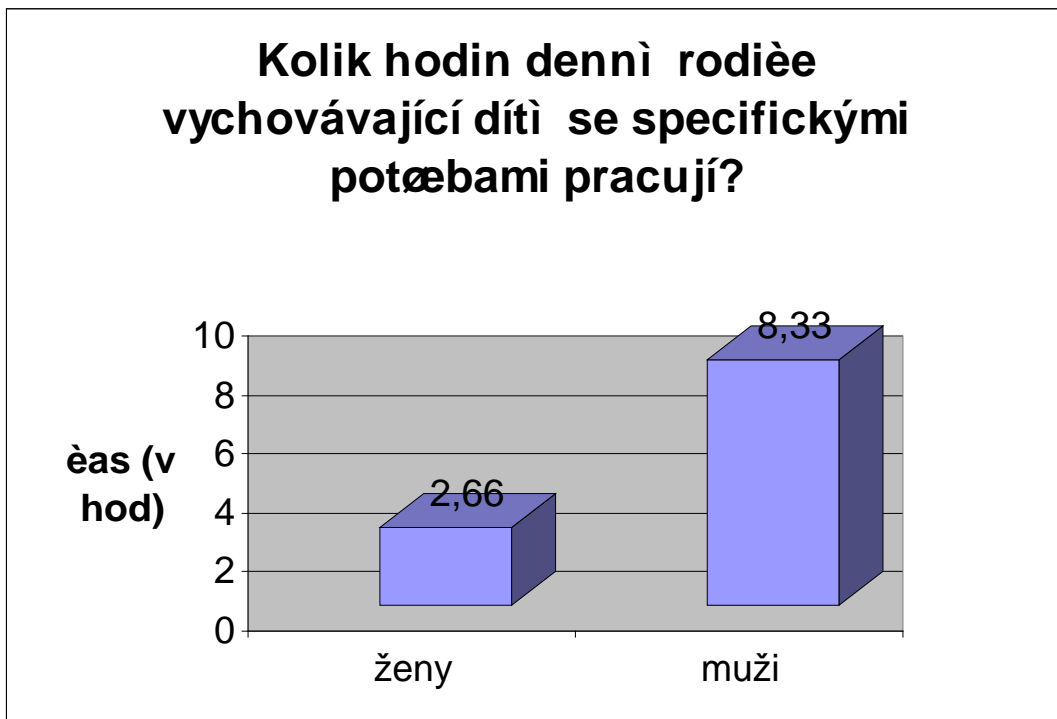
Četnosti

Otázka \ Odpověď	1	2	3	4	5	6
A	2	0	2	1	1	2
B	1	3	0	0	1	4
C	2	2	1	3	0	
D	1	1	1	1	2	
E				1	2	

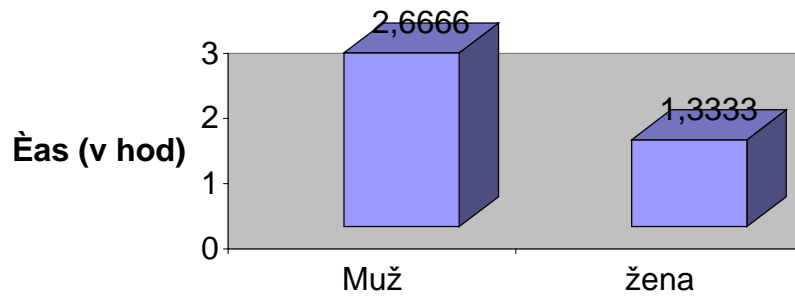
Z dotazníku vyplývá, že matky, které se starají o děti se specifickými potřebami se neúčastní pracovního procesu v plné míře. Pracují spíše na poloviční úvazek nebo vůbec, dle typu a závažnosti postižení a časovým možnostem. Oběma rodičům nezbyvá během dne mnoho času, který by mohli věnovat sami sobě, svým zájmům nebo odpočinku. Volný

Èas rodièe tráví nejvíce s dìtmi, takže rodina bývá hodnì pospolu. Aktivitu, kterými nejèastěji tráví volný èas je pøedevším péèe o dìti. Ovšem aktivitou, kterou odpoívají jsou u žen sociální styky a u mužù je to buò sport nebo pasivní odpoínek napø u televize. Všichni rodièe se shodují na tom, že pro sebe mají málo èasu. Rádi by se více vnovali sportu, navštívám pøátel, cestování.

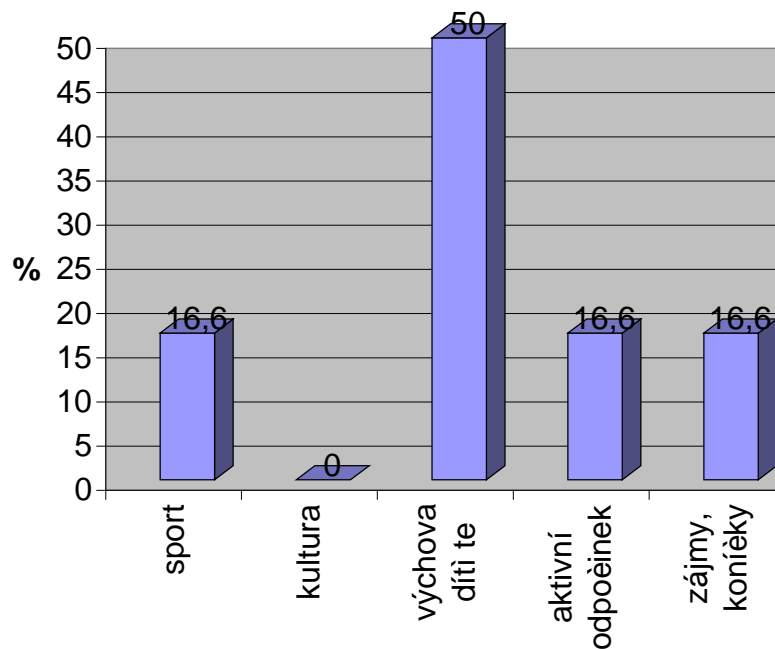
Následující grafy jsou výsledkem vyhodnocení dotazníku. Vzhledem k velikosti dotazované skupiny, nemají velkou vypovídající hodnotu. Slouží k porovnání se závìry z rozhovorù a pozorování.

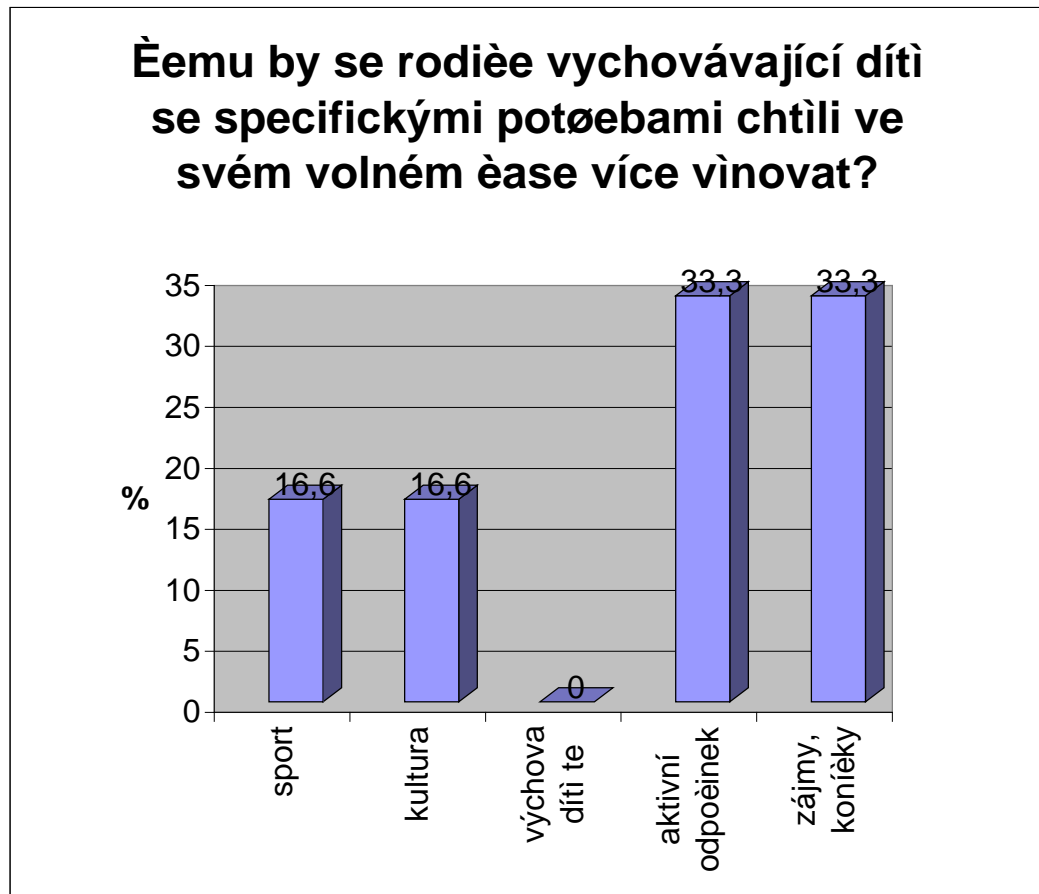

Kolik volného času mají rodiče dítěte se specifickými potřebami sami pro sebe během dne?

Jakým činností se rodiče ve volném čase věnují nejčastěji?

4.9.2 Rozhovor

Z rozhovorù (pøíloha P2 jsou pøepis rozhovorù) vyplývají tytéž skuteènosti jako z dotazníkù. Matky zùstávají spíše v domácnosti a starají se o díti se specifickými potøebami, popøádì jsou zamìstnány na èásteèný úvazek. Rodièe sami na sebe nacházejí èas pøevážnì až poté, co díti usnou. Jinak se vìnují v nejví tší míøe díti se specifickými potøebami, zdravému díti ménì a pak také spoustu èasu zabere vedení domácnosti. Na koníèky a zájmy jim už mnoho èasu nezbyvá. Návštívy kulturních programù absolvují opravdu jen velmi výjimeènì. Pro rodinu, která vychovává díti se specifickými potøebami, jak rozhovory potvrdily, je obtížné nì kam cestovat, takže se èasto musí vzdát dovolených u moø a spíše volí nì jakou chatu v pøírodì v naší republice. U Rodiny 1 je také obtížné uskuteènovat nì jaké poznávací výlety. Rádi by se podívali na nì jaký hrad nebo výstavu, ale s jejich synem takovýhle program bohužel nelze uskuteènit. Rodièe se shodují na tom, že mají ve zpùsobu trávení volného èasu urèité dilema : s díti tem nemohou provádìt

takovou aktivitu, kterou by třeba rádi, ale sami taky nemohou, protože jej nemohou nechat bez dozoru, společnosti. Některá partnera to řeší tak, že se rozdělí, jiní se té určité aktivity vzdají. Z rozhovorů se dá také vyvodit, že děti, které jsou mladší než děti s handicapem, je dle mínění rodičů o jejich pozornost částečně ochuzeno. Naopak děti starší o více než 5 let od dětí se s handicapem, si samo nemyslí, že by bylo nějak znevýhodňováno či dokonce odstrkováno.

4.9.3 Pozorování

Z pozorování vyplynulo, že o děti s postižením se více starají matky, vnují mu téměř veškerý svůj volný čas. Otcové se starají spíše o finanční zajištění rodiny. Je, ale pravdou, že matce s dítětem s postižením opravdu hodně pomáhali. Svou pozornost ovšem vnuvali spíše dítěti bez postižení. Zdravé děti si hrály spíše samy než s dítětem s handicapem.

Všichni rodiče se stále snaží o další rozvoj schopností a dovedností dítěte. I přes časté neúspěchy to nevzdávají. V rodinách se hodně komunikuje, rodiče si s dětmi neustále o něm povídali. Rodina 1 a Rodina 2 tráví volný čas téměř pořád spolu. Rodina 3 již takovou soudržnost neprokazovala. V této rodině se nejvíce projevil bližší vztah otce ke zdravému dítěti. Projevovalo se u něj neúplné přijetí dítěte s postižením. Matce s ním pomáhal, ale sám s ním žádné aktivity neprovozoval, ani s ním moc nekomunikoval.

Ve všech rodinách panoval klid a příjemná atmosféra. Až mi to překvapilo.

4.10 Závěr výzkumu

Z výzkumu vyplynulo, že rodiny, které vychovávají děti se specifickými potřebami jsou soudržnější. Většinu volného času tráví společně. Rodinní příslušníci spolu hodně komunikují. Činnost, kterou rodiny ve volném čase nejčastěji provozovali, byla péče o děti, jejich vzdělávání, rozvíjení. U zdravých dětí, pak byly i do volného času zahrnuty kroužky či zájmové činnosti. Otcové si sami pro sebe nachází více času než matky. Pokud matce někdo děti nepohlídá, jsou neustále s nimi. Rodiny mají méně možností pro sociální styk. Své přátele moc nenavštívují. Z domova se vydávají sice na pravidelné, ale kratší procházky. Výlety do blízkého nebo vzdálenějšího okolí rodiny uskutečňují jen výjimečně. Dovolenu tráví spíše v České republice na již známých místech.

Volný èas rodin, které vychovávají díti s handicapem je odlišný od zpùsobu trávení volného èasu rodin, které vychovávají pouze díti bez postižení. Ale je taky odlišný zpùsob trávení volného èasu mezi rodinami, které mají stejnou strukturu. Velice záleží na vnìjším prostøedí a na osobnostních charakteristikách nejen rodièù, ale i díti.

ZÁVĚR

Dítě se specifickými potřebami ovlivňuje způsob trávení volného času v rodině. Rodina musí přizpůsobit činnosti možnostem dítěte, které jsou omezené především po fyzické stránce, stránce intelektuální a také sociální. Dítě mentálně postižené vyžaduje neustálou pozornost alespoň jednoho z rodičů. Volný čas v rodině, která vychovává mentálně postižené dítě, je odlišný i podle míry postižení. Také velice záleží na struktuře rodiny, osobnostních charakteristikách všech rodinných příslušníků, ale také na vnějším prostředí. Další činitel, který životní způsob rodiny ovlivňuje jsou předchozí zkušenosti a prožitky. Činitelů, které ovlivňují životní způsob rodiny je opravdu mnoho, proto se jen těžce dá zobecnit, jak dítě se specifickými potřebami ovlivňuje způsob trávení volného času. Obecně můžeme říct, že dítě s postižením, klade vysoké nároky na čas rodičů. Rodina musí často omezit sociální styky, kulturní prožitky, sportovní aktivity a tělovýchovu. Částečně rodina musí omezit zájmové aktivity. Největší část volného času zabírá rodičům péče o dítě se specifickými potřebami.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ØÍÈAN, P., VÁGNEROVÁ, M. A SPOLUPRACOVNÍCI. *Dìtská klinická psychologie*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1991. ISBN 80-201-0131-4.

MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

NEWMAN, S. *Hry a èinnosti pro vývoj dítěte s postižením*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-872-4.

FRANÈEOVÁ, E. *Deník mého syna – nebyl jsem vyøazen ze života*. Praha: Ústav pro informace ve vzdìlávání, 2002. ISBN 80-211-0418-x.

SPOUSTA, V., A SPOLUPRACOVNÍCI. *Kapitoly z pedagogiky volného èasu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brnì, 1996. ISBN 80-210-1274-9

ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace: vzdìlávání, výchova, sociální péèe*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-506-7

CHVÁTALOVÁ, H. *Jak se žije dítìtem s postižením: problematika pìti typù zdravotního postižení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-588-

DUNOVSKÝ, J. *Dítì a poruchy rodiny*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86

OPTIMUM S.R.O. *Co je co – Vaše encyklopedie* [online]. 15.5.2007 [citováno dne].
Dostupné z: < www.cojeco.cz >

ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ÈR. *ÚZIS.cz* [online].
18.5.2007 [citováno dne]. Dostupné z: <www.uzis.cz>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Dítì SSP Dítì se specifickými potøebami

IQ Inteligenèní kvocient

M: Matka

O: Otec

D: Dítì

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Graf 1 Kolik hodin denně rodiče vychovávající děti se specifickými potřebami pracují?
- Graf 2 Kolik volného času mají rodiče dítěte se specifickými potřebami sami pro sebe během dne?
- Graf 3 Jakým činností se rodiče ve volném čase věnují nejčastěji?
- Graf 4 Čemu by se rodiče vychovávající děti se specifickými potřebami chtěli ve svém volném čase více věnovat?

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Èetnosti

SEZNAM PØÍLOH

- P1 Dotazník
- P2 Pøepis záznamù rozhovorù

PØÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Jméno a příjmení:.....

Děti, ve věku:

.....

Bydliště:

-
1. V práci strávím denně...
 - a) 8 hod
 - b) více než 8 hod
 - c) 4,5 hod
 - d) nepracuji

 2. Sám pro sebe mám denně...
 - a) nemám sám pro sebe čas
 - b) 0,5 – 1 hod
 - c) 1 – 2 hod
 - d) více než 2 hod

 3. Když nepracuji, nejčastěji jsem s...
 - a) rodinou
 - b) dítětem/děťmi
 - c) manželem/manželkou
 - d) sám

4. Volný čas nejčastěji trávím...

- a) sportem
- b) kulturou
- c) výchovou dětí
- d) aktivním odpočinkem
- e) zájmy, koníčky

5. Mým odpočinkem je...

- a) sport
- b) kultura
- c) výchova dětí
- d) aktivní odpočinek
- e) zájmy, koníčky

6. Jsem spokojený se svou náplní dne? Pokud ne, co bych zmínil?

- a) ano
- b) ne

Zmínil bych:

.....

.....

PØÍLOHA P2 – PØEPIS ZÁZNAMÙ ROZHovorÙ

PØEPIS ROZHovorÙ

Rodina 1

O tom, jak tráví Rodina 1 svůj volný èas, zda jsou s tím spokojeni, co by pøípadnì chtìli zmìnit jsem si povídala s obìma rodièi. Tomáš byl v domovì a Janìeka si hrála se stavebnicí.

Jak vypadá váš den? Kolik hodin strávíte v zamìstnání?

Otec: Já pracuji na plný úvazek, takže v práci jsem minimálnì osm hodin. Ale obèas se to i o hodinu protáhne. Když pøjdu po práci domù, je rozdíl jestli máme Tomáše doma nebo ne. Když ho máme doma, snažíme se ho nì jak zabavit, aby si mohla manželka odpoèinout. Takže s ním prohlížím èasopisy, kreslím mu auta nebo pokud je hezky, tak ho vezmu na procházku. Naštìstí chodí brzy spát, takže se pak mùžu vìnovat ještì i Jaòuli.

Matka: Já chodím uklízet do jedné ordinace a pak jim ještì i peru a žehlím prádlo, takže mám více flexibilnìjší pracovní dobu. Ale v prùmìru pracuji tak 3,5 – 4,5 hod. Když je Tomáš v domovì, tak se snažím vyøídit vìci, které jsou tøeba, hlavnì na úøadech. Pak se snažím hlavnì vìnovat Janì, protože, když je Tomáš doma, tak ji trochu zanedbáváme. Vozím ji do kroužkù, a snažím se, aby byla co nejvíce se zdravými dítmi.

Kolik hodin dennì máte jen pro sebe?

M: Je ho opravdu málo, možná tak hodinu nì kdy ani to ne. Dìti potøebují neustálou pozornost.

O: Èas sám pro sebe mám až dìti usnou. U Tomáše je to dobré, ten usne vcelku brzy. Jaòule, ta chodí spát pozdìji.

Jak a s kým trávíte èas, který nevìnujete práci?

O: Nejvíce jsme všichni pohromadì. A tìch èinností moc na výbìr nemáme. Tomáš nemá žádné zájmy, kromì èasopisù o autech. Nìèím jiným jej jen tìžce zaujmeme.

M: S dítmi, což je vlastnì druhá práce

Jaké aktivity tedy provozujete ve volném èase, když jste vìtšinou takhle spolu?

O: Hodnì chodíme s Tomem na procházky a béráváme sebou i Jaòuli, pak se obèas díváme na televizi nebo mu kreslíme.

M: prohlížím časopis s auty (smích). Většinu času trávím s dětmi. Snažím se Toma, ještě němu naučit, ale už neděláme téměř žádné pokroky. Poslední dobu se trochu zhoršuje a je čím dál těžší jej nijak zabavit.

Myslíte si, že máte pro sebe dostatek času?

M: ne, děti v současné době zaberou veškerý čas

O: S Tomem pro sebe nelze mít čas. Jádla se dokáže zabavit i sama, tam by se i nějaká ta chvílka našla

Myslíte si, že Janě je ve svých věcnostech ve volném čase ovlivněna Tomem?

M: Určitě. Sice se jí snažím zajistit vše co zdravé dítě může, takže navštívíme nějaké zájmové kroužky, ale určitě je trochu ochuzena o běžný styk se stejnými dětmi. Teď už je to lepší v tom, že se po Tomovi tolik neopakuje, tak jako když byla menší.

O: Snažíme se, aby nebyla ovlivněna, ale ne vždy se to podaří. Rádi bychom jí brali více na výlety, ale s Tomem je to obtížné. Jinak chodí do nějakých kroužků, takže má ten volný čas o něco pestřejší, než Tom. A taky už chodí do školky, takže si tam může hrát se stejnými dětmi.

A co víkendy? Je to pro vás odpočinkový čas?

O: Právě naopak. My odpočíváme přes týden, když je Tom v domově. Je to opravdu vyčerpávající. V poslední době se hodně zhoršil a je obtížné ho udržet v klidu.

M: Tak jak říká manžel. V poslední době jsou pro nás víkendy víc vyčerpávající, než pracovní dny, když je Tom v domově. Opravdu se teď jeho stav zhoršil a nemůžeme jej nijak zabavit. Hodně otravuje i Janě a ta už si to nenechá, tak je musíme neustále od sebe odtrhávat. Tom je pak trucovitý a nemůže s ním hnout.

Jste spokojeni se svou náplní dne? Pokud ne, co byste chtěli změnit?

O: Když je Tom v domově, tak žijeme celkem normálním životem. Když jej máme doma, tak vlastně žijeme jen pro něj. Rádi bychom o víkendech více cestovali, ale jak už jsem říkal, s Tomem je to obtížné. Taky bych s rodinou jel třeba rád na lyže nebo k moři nebo si jen tak zapinkat s mým na zahradě, ale pohyb a Tom nejsou moc velcí kamarádi. Jediný pohyb, který má jsou ty procházky.

M: V rámci možností, které mám jsem vlastně spokojena. Určitě bych se ráda více vinovala sama sobě, chodila někam do společnosti, za kamarádkami. Ale kdybych to mě la vyměnit za Toma, tak v tom případě to raději zvlánu i bez toho. Je to sice občas velice těžké a taky mám chvílky, kdy si řkám, tak už dost. Ale pak si řlově k trochu odpoěine, naěerpá další síly a je to zase dobré.

Rodina 2

S druhou rodinou jsem si o jejich volném čase povídala, za přítomnosti obou dětí. Klárka spokojeně seděla v kóěárku a Míša si povídala s náma.

Jak vypadá váš den? Kolik hodin strávíte v zaměstnání?

Matka: Já nepracuji. Takže jsem celý den s Klárkou. Den u nás vypadá stále stejně. Klárka má ráda pravidelnost, takže vše musí přijít v ten správný čas.

Dcera: Já jsem chodím do školy, takže domů chodím až odpoledne. No a odpoledne dělám, co se mi zrovna chce. Když nemám nic naplánováno, tak pomůžu mamce s Klárkou.

Otec: Já pracuji u policie, takže je to časově trochu náročnější. Ale když jsem doma, tak se snažím manželce co nejvíce pomoci, takže si většinou starost o Klárku vezmu na sebe, a žena si může udělat více v domácnosti nebo zajít popovídat s kamarádkami.

Kolik hodin denně máte jen pro sebe?

M: Mám čas sama pro sebe, jen když je doma vše uklizeno a muž si vezme Klárku. Občas mi ji pohlídá i Míša, ale moc ji tím nechceme zatěžovat.

O: No já mám toho času asi víc než manželka. Pravidelně sportuju, takže tam mám vždy chvíli jen pro sebe.

D: Já mám sama pro sebe vlastně všechno volný čas. Naším samozřejmě s Klárkou pomáhám, ale neubírá mi to tolik času, abych z něj neměla nic i sama pro sebe.

Jak a s kým trávíte čas, který nevinujete práci?

M: Pro mě je vlastně zamětnáním péče o Klárku. Je to někdy hodně vyěerpávající, ale manžel mi hodně pomáhá, takže si můžu jít občas třeba zacvičit.

O: No já se snažím být co nejvíc s rodinou. Ale pravidelně se ještě věnuji i sportu.

D: Já se buď uěím nebo jsem s pøítelem. No a pak pomáhám doma.

Jaké aktivity tedy provozujete ve volném èase, když jste vùšinou takhle spolu?

D: Pravidelnì jezdíme na chalupu a když jsme doma v byti, tak spolu nìjaké speciální èinnosti nedíláme. Sejdeme se tøeba pøi televizi nebo pøi jídle.

O: Je pravdou, že snad jediná èinnosti, kterou děláme všichni spolu je ta televize a pak pèèe o Klárku. Už je velká, takže koupání už je potøeba dlat ve dvou.

M: Taky jezdíme v létì s manželem a Klárkou k moři na delší dobu. Hodnì jí to pomáhá s epilepsií a nemá pak tolik záchvatù. Když má záchvat, tak to nás zamìstná všechny.

Myslíte si, že máte pro sebe dostatek èasu?

D: Já pro sebe urèiti.

M: Musím øíct, že rodina mi hodnì pomáhá, takže s Klárkou nemusím být 24 hodin v kuse. Mylím, že mám pro sebe dostatek èasu. Ani nevím, co bych celý den dělala, kdybych nemìla Klárku

O: Já si taky myslím, že na sebe mám dost èasu.

Myslíte si, že vám Klárka nìjak výraznì ovlivòuje trávení vašeho volného èasu?

O: To asi ano. Nemùžeme společnì dlat mnoho vùcí, protože vždycky nìkdo musí být s Klárou. Takže, když byla Míša malá, nemohli jsme s ní tøeba lyžovat nebo chodit na bazén. Vždy se dělalo vše tak nìjak napùl. Jeden z nás rozvíjel Míšiny schopnosti, druhý zase Klárèiny.

M: Mì spíše ovlivòuje ten pracovní èas. Moc ráda bych pracovala, ale Klára potøebuje celodenní péèi, takže jsem s ní musela zùstat doma. Nejvìtší problém byl vždy, že jsme se ne všude s koèarkem dostali, takže naše výlety se omezily na kratší procházky po okolí a na naše dovolené na chatì. Pak bychom asi vedli více společenský život. Když se chceme vidìt s nìjakými pøáteli, tak musí vždy pøijít oni k nám. Také kvùli Klárèiným záchvatùm, se neradí vzdalujeme nìkam daleko.

D: Nevím, myslím, že jsem vyrùstala jako ostatní dìti. A ani teï si neuvìdomuju, že bych kvùli Klárce nìco nemohla dlat. Jen jsem s ní vždycky musela pomáhat, teï jí obèas hlídám, když jdou naši nìco vyøídit.

A co víkendy? Je to pro vás odpočinkový čas?

M: Já moc rozdíl mezi pracovním dnem a víkendem nepoznám. Pro mě jsou to stejné činnosti – ráno dát čaj, léky, přebalit, převléknout, nakrmit, pak se trochu uěíme, pak si musí Klárka na chvíli lehnout, pokud je čas, tak jí třeba někdo čte, pak se blíží oběd, který zabere docela dlouhou dobu, pak musí Klárka zase chvíli ležet, odpoledne chodíme každý den na procházku, ale zase nemůžeme moc dlouho, po procházce svačina a opět odpočinek, pak si s Klárkou třeba povídáme, uěíme ji mluvit a den už je opět u konce. Klárka potřebuje pravidelnost, jinak je nervózní a zuří.

O: Když nejsem o víkendu v práci, tak se snažím Klárku obsloužit sám, ať si žena odpočine. Opravdu je nutné dodržovat pravidelnost a pak je to příjemný víkend. Ale když začne Klára zuřit nebo má záchvaty, tak si moc neodpočineme. Míša nám taky pomáhá, ale nijak ji tím nechceme zatěžovat, takže si může dělat co chce.

D: Jo to je pravda. Když nechci s Klárku pomáhat, tak mě naši nenutí. Ale oni ani nemusí. Když nemám jiný program, pomůžu ráda, vím jak to mají těžké.

Jste spokojeni se svou náplní dne? Pokud ne, co byste chtěli změnit?

O: Já jsem spokojený. Myslím, že kdybychom chtěli něco změnit, tak bychom to udělali.

M: Občas je mi líto, že nepracuji. Ale nechtěla bych kvůli tomu dávat Klárku někam do ústavu.

D: Já jsem taky spokojená.

Rodina 3

Se třetí rodinou jsem si povídala o jejich způsobu života také v kompletním složení. Syn Dominik seděl v kočáru a Péťa zaujatě poslouchal náš rozhovor a když se mu naskytla příležitost, hned se pøidal.

Jak vypadá váš den? Kolik hodin strávíte v zaměstnání?

Matka: Oba podnikáme, takže jsme pány svého času. Většinou se připravujeme Dominičkovi. Ráno jej odvezu do stacionáře, Péťu do školy a pak jdu pracovat. Ve tři odpoledne si Doměu vyzvedávám a zároveň s ním vyzvednu i Péťu z družiny. Stacionář je pro nás taková školka a jsem za něj moc vděčná. Pak jedeme s klukama domů a tatínek už

tam na nás obvykle čeká. Jen mi s nimi pomůže, ale za chvíli opět jde pracovat. Pé•a co nejrychleji utíká hrát si ven, zatímco já Domèovi vyprávím, co jsem dnes dělala v práci. Pak už pomalu vše chystám na večeři a koupání. S tím mi manžel taky pomáhá. Pak děti uložíme, našťastí jsou oba po tatínkovi a usínají velmi brzy.

Kolik hodin denně máte jen pro sebe?

M: Já ho tedy moc nemám. Manžel je hodně v práci a pomáhámí především s přenášením Dominika. Ale sám ho moc nehlídá.

Otec: Já mám na sebe čas, většinou až večer u televizoru. Jinak jsem většinu dne v práci.

Jak a s kým trávíte čas, který nevěnujete práci?

M: Já určitě hlavně s dětmi, Pé•a by neustále někde pobíhal, tak je pro mě občas těžké je oba dva uhlídat. Ráda bych si ale zašla s přítelkyní třeba na kávičko, ale bohužel se k tomu dostanu opravdu jen hodně výjimečně.

O: Tak když nejsem v práci, tak jsem s celou rodinou.

Jaké aktivity tedy provozujete ve volném čase, když jste většinou takhle spolu?

O: Žena se většinou snaží Dominika ještě něco naučit, já se věnuji spíše Pé•ovi. Jdeme si třeba zakopat na zahradu nebo hrajeme nějaké hry.

M: Ano, snažím se Domèu ještě něčemu naučit, i když pokroky už nejsou moc viditelné. Pé•a je takový manželův miláček, takže tomu se věnuje docela často. Všichni společně moc často ale nebýváme.

Myslíte si, že máte pro sebe dostatek času?

M: Určitě bych uvítala, kdyby ho bylo víc.

O: Já bych také byl rád, kdybych na sebe měl více času, ale práce nám nepoeká.

Myslíte si, že je Pé•a ve svých činnostech ve volném čase ovlivněn Dominikovým omezením?

O: Myslím, že ne. Pé•a je hodně zvědavý a pořád zkouší něco nového. Má u nás několik kamarádů stejného věku, takže je po většinu času s nimi.

M: Možná trochu, ale snažíme se, aby nebyl. Spíš si myslím, že už teď má jiné hodnoty, než děti jeho věku, takže to spíš ovlivňuje jeho osobnost.

A co víkendy? Je to pro vás odpočinkový čas?

M: Víkendy jsou odpočinkové jen tehdy, když je Domèa v pohodì. Když má špatnou náladu, je to sním obtížnější. Já si o víkendu odpočívám od zaměstnání, ale od dětí ne.

O: Ano, o víkendu totiž nedíláme, i když všichni klienti by strašně chtěli. Øekli jsme si, že o víkendu budeme s dítětem a zatím to teda dodržujeme.

Jste spokojeni se svou náplní dne? Pokud ne, co byste chtěli zmìnit?

M: Uvítala bych trochu víc toho času jen pro sebe. Ráda bych si třeba nikam vyšla, nebo si zasportovala.

O: Vždycky si øíkám, že bych mìl ubrat práce a více pomáhat manželce. Takže občas si øeknu a dost a jdu za ní. Jinak už dlouho si øíkám, že bych mìl zaèít trochu cvièit, ale zatím se to nedá stíhat. Asi až protáhnou den.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.daneprairie.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.